

Beata Molo

**KRZYSZTOF MALINOWSKI, POLSKA I NIEMCY W EUROPIE
(2004–2014). RÓŻNICE INTERESÓW – UWARUNKOWANIA
I KONSEKWENCJE
[INSTYTUT ZACHODNI, POZNAŃ 2015, 348 S.]**

Problematyce stosunków polsko-niemieckich poświęcono wiele opracowań o zróżnicowanym charakterze i różnym znaczeniu dla dorobku badań niemcoznawczych w Polsce. Na ich tle niewątpliwie wyróżnia się nowa publikacja Krzysztofa Malinowskiego, pracownika naukowego Instytutu Zachodniego w Poznaniu.

K. Malinowski przedmiotem analizy uczynił interesy Polski i Niemiec „w różnych obszarach UE i w ramach NATO”, aby następnie na tej podstawie „określić odpowiedzialność Niemiec” za problem różnicowania się tych interesów oraz wytłumaczyć znaczenie jego następstw dla Polski (s. 13). Uwarunkowania i następstwa zjawiska różnicowania się interesów Polski i Niemiec – determinowane koncepcjami ról obu państw – zostały ukazane na przykładzie wybranych obszarów w Unii Europejskiej oraz w zakresie bezpieczeństwa transatlantyckiego. W związku z powyższym zasadne jest postawienie przez autora pytań: „czy i w jaki sposób wyraźniejsza od momentu rozszerzenia UE i szczególnie w trakcie kryzysu w strefie euro i konfliktu na Ukrainie, wiodąca rola Niemiec w UE [...] sprzyjała dywergencji interesów oraz czy obaj partnerzy byli w stanie skutecznie niwelować elementy konfliktogenne (np. wynikające z kryzysu uchodźczego)? Czy po stronie niemieckiej liczone się z ryzykiem marginalizacji wzajemnych stosunków i w rezultacie deprecjacją znaczenia polskiego partnera w UE i układzie transatlantyckim?” (s. 15).

Książka składa się z dziewięciu rozdziałów poprzedzonych Wstępem; wieńczy ją Zakończenie zawierające najważniejsze wnioski wynikające z przeprowadzonej w opracowaniu analizy.

W rozdziale pierwszym (*Polska w Europie*) analizie poddane zostały wyobrażenia o roli Polski w Unii Europejskiej, których cechą charakterystyczną – w ocenie K. Malinowskiego – była „ewolucyjność i konkurencyjność”. Niemniej jednak „wyobrażenia roli Polski w UE reprezentowane przez różne ugrupowania po akcesji Polski do UE świadczą o stosunkowo trwałym i szerokim konsensie” (s. 39). Malinowski zalicza do nich: aspiracje dotyczące odgrywania przez Polskę bardziej znaczącej roli w UE, w tym w jej polityce wschodniej, i awansowania do grona dużych państw członkowskich, zdolnych do udziału w różnych koalicjach przesądzających o kształcie UE (s. 39–40). Przytoczone wyobrażenia o roli Polski skutkowały określonymi interesami i priorytetami działania w ramach Unii Europejskiej.

Rosnącej roli międzynarodowej Niemiec poświęcony został rozdział drugi monografii (*Nowa rola międzynarodowa Niemiec*). Jest ona rozpatrywana w kontekście tożsamościowych przesłanek roli Niemiec, a więc określonych przekonań elit politycznych, jak i koncepcji odnośnie do miejsca Niemiec w Europie i na arenie międzynarodowej. Drugim kontekstem są oczekiwania sojuszników i partnerów Niemiec, tj. Francji, Stanów Zjednoczonych i Rosji, które cechowały daleko idące sprzeczności. W przypadku USA była to koncepcja Niemiec jako uprzywilejowanego partnera i czynnika umacniania Sojuszu Północnoatlantyckiego. Taka rola Niemiec kolidowała jednak z „francuskimi zamiarami pomniejszenia amerykańskiej obecności na kontynencie i emancypacji UE przy pomocy Niemiec”. Natomiast z perspektywy Rosji Niemcy miały odgrywać rolę pośrednika „jej interesów (bezpieczeństwa i gospodarczych)” (s. 73). W ocenie autora powyższe konteksty polityki Niemiec oddziaływały na pozycję Polski w Unii Europejskiej, w ramach stosunków transatlantyckich i wobec Rosji.

W rozdziale trzecim (*Niemcy wobec nowego miejsca Polski w Europie*) przedmiotem analizy autor uczynił podejście Niemiec do prozachodniego zwrotu Polski i pojednania, jak również wsparcie przez Niemcy procesu transformacji w Polsce i jej akcesji do NATO i UE. Podstawą poparcia politycznego dla polskich aspiracji do członkostwa w strukturach euroatlantyckich i europejskich był szerszy konsens polityczny na niemieckiej scenie politycznej.

Stosunki polsko-niemieckie determinowane są pozycją i rolą Niemiec jako państwa, które w znacznej mierze określa kształt procesów politycznych w Unii Europejskiej. To głównie od współpracy z Niemcami uzależniona jest realizacja polskich interesów w ramach UE i w obszarze bezpieczeństwa transatlantyckiego. Kolejne rozdziały monografii dotyczą poszczególnych przypadków różnicowania się interesów Polski i Niemiec w odniesieniu do UE i NATO – oraz ich następstw.

Sporowi o sposób ważenia głosów w przyszłym systemie decyzyjnym UE poświęcony jest rozdział czwarty (*Niemcy i Polska wobec zmian w systemie gło-*

sowania w UE). Niemcy, starając się usprawnić system decyzyjny w UE, miały na celu zachowanie swoich wpływów i oczekiwały od Polski angażowania się i reprezentowania podobnej linii co do przyszłości wspólnoty, podążania „za propozycjami niemieckimi lub francusko-niemieckimi” (s. 130). Natomiast Polska prezentowała stanowisko, którego istota sprowadzała się do „dążenia do zachowania przez średnie bądź mniejsze państwa członkowskie wpływu na blokowanie dużych państw członkowskich” (s. 129).

Rozdział piąty (*Rozwój Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony UE*) dotyczy polsko-niemieckich kontrowersji wokół Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony, jej relacji wobec NATO, jak i konsekwencji dla obecności amerykańskiej w Europie. Niemcy opowiadały się za rozwijaniem Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony jako swego rodzaju łącznika między „współpracą transatlantycką w ramach NATO oraz procesem integracji europejskiej w ramach UE” (s. 157–158). Polska wprawdzie podzielała koncepcje budowy WPBiO formułowane przez Niemcy, jednak „pod warunkiem, że projekt ten miał wzmocnić partnerstwo transatlantyckie w sferze bezpieczeństwa i nie podważy NATO w zakresie obrony sojuszniczej” (s. 158).

W rozdziale szóstym (*Europa Wschodnia*) K. Malinowski analizuje stosunki polsko-niemieckie przez pryzmat relacji z Europą Wschodnią, zwłaszcza w kontekście wydarzeń na Ukrainie, które uzewnętrzniły konflikt ról obu państw: Polska jako rzecznik Ukrainy *versus* Niemcy jako promotor strategicznego partnerstwa z Federacją Rosyjską. Co znamienne, Niemcy wcześniej uważały polskie interesy i działania wspierające prozachodnią orientację Ukrainy „za czynnik komplikujący ich relacje z Rosją” (s. 205–206). Zaangażowanie Niemiec na rzecz zachodniej orientacji Ukrainy datowane od 2014 r. nie oznacza jednak porzucenia przez nie roli pośrednika Rosji w Unii Europejskiej. Autor zauważa, że „mimo formalnej zgody UE na kontynuowanie polityki sankcji wobec Rosji, jej powodzenie zależy od stanowiska Niemiec. W razie pojawienia się po stronie rosyjskiej gotowości do negocjacji w celu rozwiązania konfliktu na Ukrainie i zniesienia sankcji, Niemcy mogą powrócić do tradycyjnej roli promotora interesów rosyjskich w UE, także stworzeniem nowego post-pozimnowojennego porządku, uwzględniającego w większym stopniu rosyjskie aspiracje na obszarze postsowieckim” (s. 207).

Rozdział siódmy (*Europejskie aspiracje Polski i przywództwo Niemiec w UE*) zawiera analizę polskich oczekiwań, jak również asymetrii zainteresowań i strategicznej kooperacji w Unii Europejskiej. Autor słusznie podkreśla, iż Polska i Niemcy odgrywają inne role w ramach UE. O ile rola Niemiec „ma charakter inicjujący, kształtujący i katalizujący przemiany w sferze integracji”, o tyle Polska „nie była tak traktowana przez innych, ani sama nie uważała siebie za kreatora zmian” (s. 232). Co więcej, Polska „jako partner tradycyjnie poszukujący współpracy z Niemcami, była skłonna zapewnić im poparcie legitymizujące ich przywództwo w skali całej UE” (s. 232).

Rozdział ósmy (*Problematyka energetyczna i klimatyczna*) poświęcony jest odmiennemu stanowisku Polski i Niemiec w odniesieniu do polityki energetycznej UE i ochrony klimatu. W przypadku polityki energetycznej różnice między Niemcami i Polską dotyczą roli Rosji w zapewnieniu bezpieczeństwa zaopatrzenia, jak i jej intencji w sferze relacji z UE. Polska stara się bowiem zredukować zależność od dostaw paliw kopalnych z Rosji, natomiast Niemcy dążą do stabilizacji importu surowców energetycznych. Ponadto odmienne uwarunkowania narodowych polityk energetycznych Polski i Niemiec implikują wspieranie określonych działań na poziomie UE, jak chociażby w kwestii bezpieczeństwa dostaw, konieczności budowy konkurencyjnego wewnętrznego rynku energii i ograniczenia zużycia energii. Rozbieżność narodowych interesów obu państw widoczna jest również w sferze polityki klimatycznej UE. Niemcy opowiadają się za rozwijaniem jej ambitnej wersji, natomiast w przypadku Polski charakterystyczne jest akcentowanie takiego podejścia do wymogów w zakresie ochrony klimatu, które w możliwie największym stopniu będzie uwzględniać specyfikę polskiego sektora energetycznego.

W rozdziale dziewiątym (*Przyszłość Sojuszu Północnoatlantyckiego*) K. Malinowski poddaje analizie zróżnicowane interesy państw członkowskich NATO – USA, Niemiec i Polski – aby następnie w oparciu o nią przedstawić implikacje stanowiska Niemiec wobec przyszłości Sojuszu dla Polski. Należy zgodzić się z autorem, że dla Polski istotna pozostaje kwestia wsparcia przez rząd Angeli Merkel konsensu budowanego „wokół przygotowania NATO na nową sytuację w Europie Wschodniej”. W związku z tym pojawia się pytanie, czy rząd Niemiec „będzie ten proces spowalniać w imię kontynuowania poszukiwań zachowania «kanałów porozumienia» z Rosją i w zgodzie z tradycyjnymi przekonaniem niemieckiej klasy politycznej w sprawie Ostpolitik” (s. 300).

Nie sposób dokonać drobiazgowego omówienia treści poszczególnych rozdziałów i szczegółowo odnieść się do wszystkich tez stawianych przez autora, jednak oceniając całość publikacji, należy podkreślić, że prezentowana monografia stanowi kompetentnie przygotowane opracowanie naukowe, o czym świadczą następujące walory: 1) oryginalność i doniosłość prezentowanej tematyki, 2) dostarczenie uporządkowanej wiedzy na temat zjawiska różnicowania się interesów Polski i Niemiec w ramach UE, a także bezpieczeństwa transatlantyckiego, 3) ujęcie prezentowanej tematyki w perspektywie porównawczej – z punktu widzenia Polski i Niemiec, 4) wykorzystanie przy opracowaniu poszczególnych zagadnień materiałów źródłowych i bogatej literatury przedmiotu (Bibliografia, s. 313–340).

Na koniec warto podkreślić, że omawiana książka wzbogaca wiedzę o uwarunkowaniach i istocie różnicowania się interesów Polski i Niemiec w procesie integracji europejskiej oraz w obszarze bezpieczeństwa transatlantyckiego. Publikacja K. Malinowskiego jest warta polecenia wszystkim zainteresowanym złożoną problematyką stosunków polsko-niemieckich.